

K jubileu Anny Skalické: Ať s posluchači v rozkvetlém parku

Přesně tak by se jmenoval obraz, který bych namaloval pro naši oslavenkyni i pro čtenáře Živy, jimž jsem dostal tu čest ji přiblížit, kdybych byl malířem. Uprostřed by stála RNDr. Anna Skalická, svými přáteli (a spíše potají i námi, o generaci či dvě mladšími) nazývaná Ať, dlouholetá vyučující na katedře botaniky Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Zobrazil bych ji, jak ji všichni známe – elegantní, usměvavou, milou a duchem stále mladou, byť začátkem r. 2012 oslavila neuvěřitelnou osmdesátku. Obklopovaly by ji květy a stromy, jejichž poznání věnovala celý svůj profesní život, a také posluchači od studentů až po seniory, kterým o nich tak ráda vypráví. Malovat bohužel neumím, takže jsme se s paní doktorkou sešli v jejím prosluněném nuselském bytě a u bílého vína a dalších dobrot jsme si povídali téměř celý den, z čehož vybírám následující pasáže.



Jak jste se jako pražské dítě dostala k přírodním vědám?

Musím přiznat, že jsem o botanice neměla ani ponětí, chtěla jsem na filozofické fakultě studovat jazyky – původně latinu. Když jsem zjistila, že berou do ročníku dva uchazeče, latinu jsem změnila na ruštinu, k níž musela být čeština. I když jsem maturovala se samými jedničkami, pro nadměrný počet uchazečů mě nepřijali. Poté jsem byla zaměstnaná v laboratoři vojenské správy, kde působili hlavně chemici a lékaři (a byl tam zrovna i botanik Jaroslav Pazourek). Ti mě přesvědčili, že budoucnost mají jen přírodní vědy. Zoologii jsem vyloučila rovnou, a tak jsem vyndala starou Řehákovu botaniku a rok se připravovala. Při vstupním pohovoru mě prof. Zdeněk Urban zkoušel z brukvovitých a já se na tehdejší biologickou fakultu dostala. Od r. 1952 jsem studovala učitelství biologie a chemie a zároveň odbornou větev. Když jsme měli na začátku studia praktika s Hony Květem – to byl báječný asistent – uvažovala jsem o anatomii. Pak jsme ale poznali prof. Josefa Dostála a já už zůstala u terénní botaniky. Dostál nás naučil moc.

Na profesora Dostála jsem Vás mnohokrát slyšel vzpomínat, stejně jako na večery v herbářích a vůbec na studentská léta na katedře.

Můžete přiblížit tu dobu a tehdejší studentský život?

Dostál přednášel morfologii, která byla důkladná (trvala dva semestry) a pěkná, vždy ji uměl zpestřit něčím zajímavým. Jako člověk byl velice příjemný, mohli jsme za ním přijít třeba v půl jedenácté večer – on byl ještě na katedře, jeho paní mu přinesla večeri a třeba mu pomáhala rozepisovat herbářové schedy. Anebo za námi on chodil do herbářů, kde jsme se večer učily se spolužačkou Evou Vallovou. Když nás to přestalo bavit, šly jsme do horní posluchárny, na velkém stole byla síť na ping-pong a už to jelo... (hrával s námi třeba algolog Fero Hindák, hezký a milý kluk). Mamince bylo až podezřelé, že chodím pořád takhle v noci domů. Nikdy by mě nenapadlo, že na katedře budu jednou učit, ale moc se mi tam líbilo.

Jakou roli v tehdejších studiu hrály exkurze?

My jsme byli pořád někde v terénu, Dostál vedl nějakou exkurzi skoro každou sobotu, my je neměli povinné, ale táhlo nás to za ním. Jemu také vděčíme za své floristické znalosti. Snad každý rok jsme byli na Slovensku – v Tatrách, Kováčovských a Ďarmotských kopcích, ve Slovenském krasu atd. Jezdili jsme zhruba v deseti, vlakem, neměli jsme žádné nároky (já měla malou torničku a v ní jeden tavený sýr na den), všichni jsme ale byli spokojení. Jednou jsme byli kolem 9. května v Českém středohoří, napadl sníh, a tak jsme kvetoucí kosatce vyhrabávali ze sněhu. Spali jsme tehdy v jednom vymláceném statku na koňské houni.

1 V r. 2004 vedla A. Skalická exkurzi parkem u vily dr. Edvarda Beneše v Sezimově Ústí. Dendrologický průzkum tohoto parku zpracovala její diplomantka Eva Novotná (1992).

Diplomovou práci o našich čilimnicích jste ale zpracovávala pod vedením prof. Františka A. Nováka.

Jak na Vás působil?

Systematické diplomky tenkrát vedl převážně F. A. Novák – úžasná osobnost, vždy uhlazený, v saku, s kapesníčkem. Nebyl přísný, ale přesto jsme z něj měli trochu strach. Na přednášky z taxonomie jsme k němu chodily ve čtyřech (tři geobotaničky a já), byly vynikající, prof. Novák ale někdy dával nečekané otázky do pléna a to jsme tam pak seděly jak zařezané. Později jsem mu dělala demonstrátorku – před přednáškou jsem připravila obrazy a když potom pan profesor probíral nějakou čeleď, musela jsem vyskočit a tabuli vystavit. Já z toho měla hrůzu, aby mi něco nespadlo, když on byl tak akurátní. Na exkurze s námi moc nechodil, vzpomínám, že jednou šel v bílých kalhotách, František Kotlaba dupnul na nějakou lávku přes potok a prof. Novák to ohodilo... Téma mé diplomové práce vymyslel asi Josef Holub, s F. A. Novákem jsem o ní za celé studium mluvila jen dvakrát, neodvažovala jsem se za ním jít a raději vše řešila právě s Pepíkem.

Při studiu jste se účastnila i průzkumu zátopové oblasti Orlické přehrady. Byla to příležitost k samostatné odborné práci, anebo tu hrál roli pocit, že jste zřejmě posledními botaniky, kdo dané lokality navštíví?

Tyhle pocity jsme si tolik nepřipouštěli, ale asi jsme byli skutečně poslední. Šlo o několikaletý průzkum pro ochranu přírody, který jsme prováděli se Zdeňkou a Bohoušem Slavíkovými a Honzou Tomanem, a několika exkurzích s námi byl i vynikající mykolog Zdeněk Pouzar. Shromáždili jsme velké množství sběrů, které jsou uloženy v univerzitním herbáři. Byla to moc pěkná doba. Spali jsme i na Orlíku na zámku, na chodbách s kobercí byla v noci tma a Zdeněk nám vyprávěl, jak v Čapkově povídce přenašeli mrtvoly ve smotaných kobercích. Jindy jsme bydleli na prastaré chalupě naproti Orlíku, odkud Pouzar jednu kolegyni převážel na autobusu přes divokou Vltavu na loďce s bidlem, ačkoli sám neuměl plavat. Uprostřed řeky se začali točit, naštěstí to přežili.

Po promoci jste nastoupila jako pedagožka do Městské stanice mladých přírodovědců na Smíchově. Předpokládám, že to nebylo místo, v němž byste chtěla zakotvit natrvalo. Přesto, jak Vás coby 25letou slečnu bavila práce s dětmi a učiteli?

Velký výběr míst nebyl a já jsem hledala zaměstnání v Praze, aby maminka nezůstala v rodinném domku ve Vršovicích sama. Areál stanice představoval zelenou oázu v rušné části Smíchova. Děti tam přicházely do zájmových kroužků, ryli jsme s nimi záhony, vysévali, vegetativně jsme množili rostliny; také jsme psali letáky pro školy a pořádali výstavy. Práce s dětmi byla docela příjemná, chodily tam i sympatické učitelky (třeba matka Václava Větvíčky), ale příliš mě to neuspokojovalo, protože příležitost pro odbornou práci tam nebyla žádná. Odpoledne jsem ale jezdila do Hlubočep na tenis a celkově jsem měla krásný

bezstarostný život. Když se však po pěti letech uvolnilo místo v Botanickém ústavu v Průhonicích, ráda jsem se přihlásila.

Vy jste jezdila na tenis?

Já kupodivu i sportovala. Tenis jsem hrála ráda a v Hlubočepích se mi líbilo. Později v Průhonicích jsme se sešli třeba v šest hodin ráno a hráli volejbal, např. s kolegou Kotlabou. Odehráli jsme si hodinu a pak šli do práce.

Během krátkého působení v dnešním Botanickém ústavu AV ČR, v. v. i., v Průhonicích jste se stala spoluautorkou průvodce po Průhonicím parku. Tehdy jste také zahájila dendrologický průzkum pražských parků a zahrad?

V Průhonicích jsem byla dva roky, dendrologický průzkum ale začal už dříve, kdy za mnou přišel doc. Václav Jirásek s návrhem na společné zpracování dřevin pražských parků. Podle jeho slov jsem měla „mladý nohy“, tak jsem vždycky brzo ráno před odjezdem do smíchovské stanice proběhla nějaký park a zaznamenávala dřeviny do plánek architekta Novotného. Jirásek dělal korektury textu (byl to pedant), sám ale v žádném parku nikdy nebyl. Monografie měla vyjít v nakladatelství Orbis, rukopis byl odevzdán, nakonec ale nebyly potřebné finance a dílo nikdy nevyšlo.

Můžete krátce nastínit jedinečnost Prahy právě pro dendrologii?

Praha je v tom úžasná, v monografii jsme měli kolem 30 parků (nepočítaje tehdy nepřístupné zahrady Pražského hradu, do nichž jsem se nedostala). Sortimentem dřevin je nejbohatší Královská obora (Stromovka), velmi cenná sbírka dřevin roste na Karlově náměstí, Vrtbovská zahrada na Malé Straně má dva největší exempláře tuje východní u nás, v Královské zahradě jsou obrovské metasekvoje anebo jeden z největších šácholanů japonských v Praze.

Léta jste byla aktivní i v tehdy (r. 1958) založené Dendrologické sekci Československé botanické společnosti. Co bylo její náplní?

S Antonínem M. Svobodou a neobyčejným průhonickým zahradníkem Františkem Krausem jsme jezdili po českých parcích, pořádali jsme přednášky, později jsme začali vydávat Dendrologická sdělení. Sekce dobře fungovala řadu let, spolu se sekci floristickou patřila k nejvíce činným v rámci ČSBS. Navíc jsme se zúčastňovali mezinárodních dendrologických kongresů. Jeden jsme pořádali v Průhonicích, další se konaly v tehdejší Německé demokratické republice, Polsku, Maďarsku, nejdále pak v Gruzii s návštěvou slavného arboreta v ruském Soči.

Z Průhonic jste se v r. 1964 dostala zpět na katedru, kde jste prožila krásné studentské roky. A nejspíš tomu tak bylo i nadále, protože jste tam strávila následujících 33 let.

Tehdy proběhl konkurz, já jsem chtěla zpět do Prahy a katedra pro mě stále hodně znamenala. Byla jsem proto spokojená, navíc se tam vytvořilo příjemné složení vyučujících (Vladimír Skalický, Bohdan Křísa, Jindřich Chrtěk, Zdeňka Slavíková

a další), i s politicky problematickým prof. Radovanem Hendrychem jsem určitou dobu dobře vycházela.

Právě k přednáškám R. Hendrycha jste zprvu zajišťovala cvičení, pak jste začala sama vést kurzy dendrologie a užitkové botaniky a také přednášet botaniku pro studenty životního prostředí. Výuku dendrologie jste na katedře zavedla jako vůbec první.

Nikdo ze studentů jistě nezapomene na Vaše exkurze po pražských parcích. Dendrologie se studentům líbila, chodili jsme převážně po exkurzích. Nemělo cenu nosit větvičky do posluchárny, je třeba vidět borku a celý habitus dřeviny. Když se třeba líska turecká vodorovně větví, tak to každého upoutá a třeba si ji zapamatuje, kdežto při přednášce to nikoho nezaujme. I zkouška se pak odbyla na lavičce v parku, což bylo pro studenty milejší.

Dalším zážitkem bylo Vaše podání přednášky o užitkových rostlinách. I ten, kdo snad zapomněl na Valdštejnskou zahradu nebo Vojanovy sady, si jistě pamatuje, kde poprvé ochutnal exotické liči, kumkváty či karambolu. Už tehdy jsem měl pocit, že to dělá radost i Vám.

Mně se to líbilo, já jsem vás (studenty) měla všechny moc ráda. Jedněm bezvadným posluchačem jsem byla dokonce za svědka na svatbě na hradě Křivoklát.

Vedla jste řadu diplomových prací. Vzpomenete na některé své diplomanty?

Témata se často týkala různých parků, jindy šlo o floristické práce nebo studie o dřevinách. Jejich autorky se pak většinou věnovaly vyučování na základních a středních školách, Jana Möllerová působila na dnešní České zemědělské univerzitě, Věra Bidlová a Jarmila Skružná jsou zkušenými pracovnicemi botanické zahrady v Troji.

Do Květeny České republiky jste zpracovala řadu rodů dřevin. Cím pro Vás byla tato práce?

Když se na katedře konala první schůze k přípravě Květeny, převládala názor, že by neměla obsahovat nepůvodní okrasné rostliny. Tehdy jsem připomněla, že by v ní pak chyběly i běžně pěstované byliny a dřeviny, které uvádí ve své květeně už J. Dostál. Nakonec se tam dostaly, ale pokyny pro zpracování byly velmi sešňované, což je velká škoda. Přesto vzniklo fantastické dílo, jen ilustrace Anny Skoumalové-Hadačové a Evy Smrčinové jsou něco úžasného – květeny s takovými obrázky nemá ve světě nikdo!

S Václavem Větvíčkou a Václavem Zeleným pracujete na příručce českého jmenosloví rostlinných rodů. Jak je dílo daleko? A jaký význam přikládáte českým jménům rostlin?

Pracujeme na jmenosloví již několik let, nyní je práce těsně před dokončením, máme i nakladatele. Doporučit nějaké jméno je v řadě případů nesmírně obtížné, ale považujeme to za účelné – potřebují je učitelé, překladatelé, dokumentaristé a nakonec i veřejnost, která stále více cestuje.



Za dendrologickými objekty jste se rozjela také do středních a západních Čech. Podle jakého kritéria jste si vybírala místa, která jste zpracovávala?

Často to bylo nahodilé – např. k výzkumu parků na Podblanicku mne přiměli Václav Zelený a Václav Kovařík, s nimiž jsem prováděla evidenci dřevin. Třeba v Ratměřicích jsou krásné sekvojovce, vůbec největší exempláře v českých zemích. Do nedalekých Odlochovic jsme jezdili ještě s rodiči, byli jsme vzdálenými příbuznými rodu Ronovských, kteří vlastnili tamní zámek. Bývaly tam skleníky, po rybníku jsme jezdili na lodičce.

Při exkurzích, které spolu pořádáme v parcích oblasti středočesko-jihočeského pomezí, mám vždycky pocit, že procházku s veřejností berete nikoli jako „žrouta času“, ale jako příležitost rozšiřovat účastníkům jejich obzory.

Je fakt, že ráda učím. Netroufnu si říct, že někoho poučuji, ale ráda vykládám. Jakmile je nějaká příležitost, hned řeknu: „podívej se, kolik je tady blížen“ nebo „vidíš ten srostlý sloupek tyčinek?“ Baví mě to, mám vykládání v krvi. I v Horách Matky Boží, kam jezdím na chalupu, jsem několikrát přednášela o kytkách v tamní hospodě. V Praze jsem zase vedla exkurze pro Pražskou informační službu, někteří účastníci se stále ozývají.

Už řadu let sice nejste interní členkou katedry, ale chodíte tam pořád. Spokojila jste se s místem v herbářích a téměř denně v nich pracujete a přitom zodpovídáte četné dotazy botaniků i veřejnosti. Jako by Vám to místo bylo souzené.

Asi ano, jsem tam stále ráda. I nový byt jsem si vybrala mimo jiné proto, že je z něj blízko na katedru.

Za svou pedagogickou práci jste získala i dvě medaile Univerzity Karlovy. Šla byste na univerzitu znovu, kdybyste se mohla znovu rozhodovat, kde strávíte svůj profesní život?

Šla, i když jsem vždycky měla hrůzu, že se mám se svými znalostmi předvádět. Asi bych znovu zvolila botaniku i dendrologii. Vedle ní mám velmi ráda hudbu. Maminka měla absolutní sluch, vystudovala konzervatoř, já jsem i na vysoké hrála na klavír.

Vím, že ráda cestujete po Evropě a Středomoří, kam to bude letos?

Jezdily jsme se Zdenkou Neuhäuslovou, Evou Vallovou nebo Jarmilou Kubíkovou, to bylo příjemné, určovaly jsme rostliny. Už několik let říkám, že s cestováním skončím, ale pořád mě to láká. Loni jsem byla v Alpách, za pár dní odjíždím s mou sestrou na Kypr, kolegyně z katedry mi daly k narozeninám zájezd do Slovinska a v září se chystám na řecký ostrov Lesbos. Někdy bych ještě ráda viděla egyptské památky.

Protipólem dalekých cest je Vaše chalupa na Sušicku, kde pravidelně trávíte většinu léta. Je to únik z Prahy do přírody?

Do Hor Matky Boží jezdím už 46 let, líbí se mi tam. Koupili jsme chalupu bez vody, záchodu a elektřiny. Manžel (Vladimír Skalický) tam jezdil, jen dokud mohl botanizovat v neznámém okolí, později jsem tam bývala s dětmi a starala se o dům. Také výkopy na vodu, hluboké 1,8 m, jsem kopalala (a to měřím 152 cm), podílela jsem se i na svépomocné stavbě konzumu v obci. Krajina je tam nádherná a samotné Hory Matky Boží mají své fluidum. Místní mi většinou říkali „paní profesorko“ a já jim to nemohla vymluvit.

A co tam sama pěstujete?

U chalupy je jen malá zahrádka, několik dřevin v ní ale mám – cypřišek nutku a pazerav sbíhavý od dendrologa Mirka Kučery, od Karla Rubeše z botanické zahrady jsem dostala aktinidii význačnou, pěstuji i mikrobiotu a pár pěnišníků. K tomu vždycky nějaké letničky – hledíky, lichořeřišnice ad. Dobře se tam daří talovním z botanické zahrady, na skalce se mi rozšířila krásně kvetoucí dryádka osmiplátečná.

2 Kvetoucí klokoč zpeřený (Staphylea pinnata) je jednou z řady dřevin, které A. Skalická zpracovala do Květeny ČR.

3 A. Skalická při výkladu v zámeckém parku na Dobříši v červnu 2009. Snímky D. Abazida

Pod okny jsem mívala nádhernou hlohyni, teď ji nahradila bobkovišeň portugalská.

Vzpomněla jste manžela. Není bez zajímavosti, že Vašimi manžely postupně byli dva z nejvýznamnějších českých botaniků druhé poloviny 20. stol. – Josef Holub a Vladimír Skalický. Jaké to vlastně je žít s velikány svého oboru?

Říká se, že si člověk stále nachází podobné typy. Oba mi dali mnoho ze svých obrovských znalostí. S Vládou jsme měli společnou zálibu – hudbu. Pořád u nás zněl gramofon, pouštěli jsme si koncerty v rádiu, byli jsme abonenty klavírního a orchestrálního cyklu FOK.

Celý život jste mezi rostlinami, máte nějakou z nich nejradši?

Asi ne, mně se jich líbí hodně. F. A. Novák údajně říkal, že nejkrásnější květ má drchnička. Jednou jsem si vzala lupu a opravdu – zelený kalich, oranžovočervené korunní lístky, nitky tyčinek s fialovými chlupy a žluté prašníky, je to fantastický květ.

Děkuji za rozhovor a moc Vám, milá Ato, přeji, abyste byla nadále fit a aby Vás to v parcích a zahradách, na cestách i na katedře stále bavilo! A totéž vlastně přeji i nám všem, protože každé setkání s Vámi je velmi příjemným zážitkem.

Pozvání závěrem:

Do výše zmíněných parků v Ratměřicích a Odlochovicích na Podblanicku jste zváni na dendrologickou exkurzi s A. Skalickou, konanou v rámci cyklu Přírodou krok za krokem v neděli 9. 9. 2012 – sraz v 10 hod. u vstupu do parku v Ratměřicích (více na: www.blatskemuseum.cz).